

AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİMİN KADIN GÜÇLENDİRMESİNDE ÖNEMİ: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Güler GÜNŞOY*

Bülent GÜNŞOY**

Betül Kan KILINÇ***

Berna YAZICI****

Özet

Küreselleşen dünyada toplumun sosyal refah seviyesinin yüksekliği bireylerinin mutlu olmasına bağlı olduğuna göre eğitimin bu anlamdaki rolü çok önemlidir. Çalışmada, güçlendirme kavramı ve boyutları ile kadın güçlendirmesi kavramı teorik ve ampirik olarak incelenmiştir. Literatürde kadın güçlendirmesi ile eğitim arasındaki ilişkiyi sorgulayan araştırmalar irdelenerek, açık ve uzaktan eğitim sisteminde öncü olan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nden (AÖS) bahsedilmiştir. Daha sonra AÖS'ten eğitim alanların güçlendirme ve kadın güçlendirmesindeki rolü nitel analizle incelenmiştir. Çalışmada Anadolu Üniversitesi AÖS'nin kadınların güçlendirilmesi konusunda özellikle hane içi kararlara katılma, ekonomik güven, hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olma ve bireysel hareketlilik konusunda etkili olduğu ortaya konulmuştur. Açıköğretim sisteminin kadınlarda sosyal ve ekonomik güçlendirmeyi desteklemekte oluşu çalışmada ulaşılan en önemli sonuçtur.

Jel Kodları: J7, I0, O4.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Açık ve Uzaktan Eğitim, Güçlendirme, Kadın Güçlendirmesi

¹ Anadolu Üniversitesi BAP, 1110e174 nolu projesinden elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

* Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat ABD, gcinier@anadolu.edu.tr, 0000-0001-0104-9784

** Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat ABD, bgunsoy@anadolu.edu.tr, 0000-0001-6370-189X.

*** Eskişehir Teknik Üniversitesi, Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü, bkan@eskisehir.edu.tr, 0000-0002-3746-2327.

**** Eskişehir Teknik Üniversitesi, Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü, bbaloglu@eskisehir.edu.tr, 0000-0001-9843-7355.

Date of submission: 06-03-2019

Date of acceptance: 16-09-2019

THE ROLE OF OPEN AND DISTANCE EDUCATION ON WOMEN EMPOWERMENT: THE CASE OF ANADOLU UNIVERSITY

Abstract

In today' s globalizing World, the important fact is that social utility level of the society depends on people' s happiness in which education has an inarguable role on. This study first examines the concept of women empowerment both theoretically and empirically. Literature on the concept is investigated by its connections to education and to Open and Distance Education System of Anadolu University, which is one of the pioneers of open and distance education. Secondly, beneficiaries of the Open and Distance Education System examined and the role of the system on people is studied using qualitative analysis. The outcomes show that Anadolu University Open and Distance Education System has the positive effects on social and economic empowerment and women' s participation on private decisions, economic trust, private independency and freedom, individual mobility are vital findings of this study.

Keywords: Education, Open and Distance Education, Empowerment, Women Empowerment

JEL Classification: J7, I0, O4.

I. GİRİŞ

Küreselleşme ve değişimin çok hızlı gözlemlendiği günümüzde, yaşanan ekonomik ve toplumsal olaylar ve sorunlardan en çok etkilenen gruplar genellikle kadınlar, gençler, yaşlılar, çocuklar, engelliler ve korunmasızlar olmaktadır. Siyasetçiler, kadın grupları, sivil toplum örgütleri, hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve politikacılar da hedeflerinden biri olarak bahsedilen gruplarla yakından ilgili olan güçlendirme konusuna odaklanmaktadır. Fakat güçlendirme kavramının anlaşılması tanımlanması ve ölçülebilmesi çok kolay değildir. Kavramı netleştirmenin çok kolay olmamasının nedeni ise kavramın çok boyutluluğu ve farklı politikaların, program ve projelerin odağında olmasıdır.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler beraberinde görülen değişimler, geleneksel eğitim süreçlerini de etkilemiştir. Günümüzde zorunlu eğitim ve farklı yelpazede yer alan ve kişilerin tercihleri doğrultusunda gerçekleşen eğitim türleri, artmakta ve çeşitlenmektedir. Eğitim, çocukluk ve gençliğe hapsedilmiş bir süreç olmaktan çıkan, "yaşam boyu öğrenme" yaklaşımı ile tüm dünya ülkelerinin eğitim politikalarını da şekillendirmeye başlamıştır. Bu bağlamda zaman ve mekân kısıtı olmadan amaca yönelik olarak eğitim yöntemleri ve materyalleri yönünden çok farklı olan eğitim türleri artarak geleneksel eğitim kalıplarını zorlamakta ve yıkmaktadır. Bu nedenle, küresel ve ulusal platformda verimliliği farklı olan ve etkileri çok yönlü olan açık ve uzaktan eğitim sistemlerinin bireysel ve toplumsal faydalarını

analiz eden araştırmalar da gün geçtikçe artmaktadır. Açık ve uzaktan eğitim, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlamış olduğu katkılar nedeniyle bireylere eğitim fırsatları sunması yanında cinsiyet eşitsizliği, güçlendirme, istihdam beşerî sermayeye gibi çok önemli ekonomik ve sosyal konulara da katkı sağlaması nedeniyle ekonomik ve sosyal refahın sağlanmasında, örnek oluşturan önemli bir eğitim süreci olmaktadır. Bu bağlamda güçlendirme ise bireylerin siyasi ve sosyal katılımlarını sağlayarak ve onların potansiyellerine tam olarak ulaşmasını sağlayarak kendi yeteneklerine inanmalarını sağlayan ve çok boyutlu bir yaklaşımdır. Eğitim özellikle açık ve uzaktan eğitim ise kadınların güçlendirilmesi konusunda anahtar rol olmaktadır. Böylece, kadınların ekonomik, siyasal ve sosyal olarak güçlendirilmesi de eğitim aracılığıyla sağlanmış olmaktadır.

Çalışmada öncelikle, güçlendirme kavramı, güçlendirme boyutları, kadın güçlendirmesi kavramı ile eğitim, yükseköğretim, açık ve uzaktan eğitim ve kadın güçlendirmesi arasındaki ilişki teorik olarak incelenmiştir. Bu çerçevede literatürde yapılmış çalışma ve araştırmalar çerçevesinde bu ilişkiyi farklı ülke ve bölge temelinde sorgulayan önemli çalışmalardan örnekler verilmiştir. Daha sonra açık ve uzaktan eğitim sisteminin öncüsü olan ve büyük ölçekte Açık ve uzaktan eğitim sistemini yapan üniversite olarak Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Sistemi hakkında bilgi verilmiştir. Açık ve uzaktan eğitimin kadın güçlendirmesindeki rolünü analiz etmek çalışmanın amacı olup bu bağlamda çalışmanın son bölümünde, nitel analizle Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nin mezunlarının güçlendirme konusundaki etkisi ve özellikle kadın güçlendirmesindeki rolleri analiz edilmiştir. Bu çalışma açık ve uzaktan eğitimin kadın güçlendirmesindeki rolü bağlamında Türkiye özelinde yapılan önemli bir çalışmadır.

II. KADIN GÜÇLENDİRMESİ VE AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM: TEORİK VE AMPİRİK LİTERATÜR

Kadın grupları, sivil toplum örgütleri, siyasetçiler, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar kendi hedeflerinden biri olarak güçlendirmeye odaklanmışlardır. Bu bağlamda, kavramın anlaşılması tanımlanması ve ölçülebilmesi çok kolay olmamaktadır. Ayrıca kavramı netleştirmenin çok kolay olmamasının bir diğer nedeni ise, farklı politikaların, program ve projelerin odağında yer almasıdır. Güçlendirmeyi tanımlamanın zor olmasının bir nedeni doğası gereği ikinci nedeni ise kalkınma programlarının en önemli hedeflerinden birisi olmasıdır. Nelly Stromquist, güçlendirmeyi, “kişilerarası ilişkiler ve toplumun farklı kurumlarında güç

dağılımını değiştirme süreci olarak” tanımlamaktadır. Diğer yandan, Lucy Lazo ise edinme süreci olarak tanımlayarak, kaynak ve imkanlara erişimi ve denetimi sağlayarak bunları edinme süreci olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan kadınların güçlendirilmesi ise özel etkileri olması nedeniyle analiz edilmesi gereken özel konulardan birisi olmaktadır (Medel-Anonuevo ve Bochynek, 1995:7-8).

Güçlendirme kavramı geniş bir yelpazede tanımlanmakta ve sonuçları ise çok boyutlu olmaktadır. Güçlendirme kavramını Narayan (2002)’ye dayalı olarak çeşitli birey ve grupların varlık ve yeteneklerinin geliştirilmesi olarak betimleyen ve bununla ilgili kurumları sorumlu tutan Bennett, “güçlenme” ve “sosyal içerme” kavramlarının yakından ilgili olduğunu fakat ayrı kavramlar olduğu bir çerçeve geliştirmiştir (Bennett, 2002’den aktaran: Malhotra, Schular ve Boender, 2002: 4-6). Kabeer ise güçlendirmeyi, daha önceden kendilerine verilmediği için stratejik yaşam seçimlerini yapamayan insanların bu yöndeki yeteneklerinin artmasını belirten bir süreç olarak tanımlamaktadır (Kabeer, 2001 ve Kabeer 2005’ten aktaran Malhotra, Schular ve Boender, 2002: 4-6).

Moser’e göre, güçlendirmede amaç, kadınların topluluğa katılım ve üretim gibi rollerini kabul etmeleri, en alttan en yukarıya doğru tüm farklı organizasyonlar aracılığıyla hareket etmeleri ve baskılara karşı bilinçlerinin artmasıyla faaliyete geçmeleridir (Moser, 1993’ten aktaran: Baltacı, 2011: 29).

Güçlendirme bireylerin siyasi ve sosyal katılımını geliştirmekte, onların potansiyellerine tam olarak ulaşmasını sağlamak ve kendi yeteneklerine inanmalarını sağlamaktadır. Cinsiyet bağlamında kadınların güçlendirilmesi sürecinde ise hanenin geri kalanı için çok önemli yansımalar oluşmaktadır. Güçlendirme sürecinde kadınlar daha az çocuk doğurmakta, sahip oldukları çocuklar ise daha sağlıklı olup iyi beslenmekte, yeni doğanlarda sağ kalma oranları artmakta, aileler çocuklara daha fazla kaynak ve imkanlar sunabilmektedir (Rosenzweig ve Schultz, 1982; Dyson ve Moore, 1983; Lundberg, Pollak ve Walles, 1997; Kanbur ve Haddad, 1994; Thomas, 1990; Handa, 1996’dan aktaran: Kandpal, Baylis ve Arends-Kuenning 2012: 3).

Simojoki (2003)’e göre güçlendirme kavramı ilk olarak 1970’lerde kadın örgütleri ve üçüncü dünya feministleri tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ulusal ve uluslararası seviyelerde, sosyal, politik ve ekonomik yapıların değişmesi aracılığıyla sosyal adalet ve eşitlik

mücadelesine bir çerçeve kazandırmak kavramın amacı olmaktadır (Aktaran Baltacı, 2011, 33). Parpart vd. (2002:3-21) ve Fride (2006) ise güçlendirme kavramını kullanmamakla birlikte kavramın ortaya çıkışında ve şekillenmesinde Paulo Freire'den etkilenmiş, bireysel ve kolektif olarak eşitsizliklerle mücadele için eğitimin bir araç olduğunu vurgulamış, yoksulları ve marjinal grupları güçlendirme üzerine çalışanların oluşturduğu bir tabanda şekillendirmişlerdir (Aktaran Baltacı: 2011: 33).

Kavramsal olarak güçlendirme bazı araştırmalarda seçim yapma yeteneği olarak da açıklanabilmektedir. İnsanlar hayatlarındaki seçimleri sonucu yaşadıkları deneyimler ile çok güçlü olabilirler. Fakat gerçek bir seçim olması için belirli koşullar yerine getirilmelidir. Bu koşullar, alternatiflerin olması ve alternatiflerin varlığının güçlendirilecek kişiler tarafından bilinmesi gerekliliğidir. Güçlendirme kavramı “kurumlar”, “kaynaklar” ve “başarılar” şeklinde sıralanabilecek üç önemli boyutla ele alınmaktadır. Kurumlar yapılmış seçimleri yürürlüğe koymak için gerekli süreçleri temsil eder. Kaynaklar kurumların işleyebilmesi için gereklidir. Başarı ise insanların, güçlendirmenin diğer iki boyutu ile birlikte gerçekleşmesi beklenen potansiyellerinin ortaya çıkmasıdır (Kabeer, 2005: 13-16).

Güçlendirme ihtiyacı bireyin yetersizlik durumlarında, hayallerini gerçekleştirme çabalarında ve yine aynı toplum içinde bireylerin diğer birey ve gruplar tarafından oluşturulan yapay engelleri aşmak yönündeki potansiyellerine ulaşma sürecinde ortaya çıkmaktadır (Olakulein ve Ojo, 2012: 48).

Kadın güçlendirmesi kavramı küresel bir sorun olup kadınların siyasi hakları üzerine pek çok resmi ve gayri resmi kampanyalarda ön planda tartışılan bir kavramdır. Kadınların güçlendirilmesi, 1985 yılında Nairobi'de Uluslararası Kadın Konferansında tanıtılmış olan bir kavramdır. Güçlenme ile kadınlar, geleneksel rolleri ile ilgili sorunlarla mücadele etme ve hayatlarını değiştirme konusunda çok önemli rollere kavuşmuşlardır (Suguna, 2011: 199).

Diğer yandan 1990'lı yıllarda uygulanan kalkınma programlarının başarısı çerçevesinde kadınların güçlendirilmesi kavramının önemi daha da artmıştır. Kadınların güçlendirilmesi kavramı “1990 Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı”, “1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı”, “1993 İnsan Hakları Konferansı”, “1994 Nüfus ve Kalkınma Konferansı”, “1995 Sosyal Kalkınma Dünya Zirvesi” ve “1995 Dünya Kadın Bölgesel Hazırlık

Konferansı” platformlarındaki beyanlarında en temel konu olmuştur (United Nations, UNFPA, POPIN; Erişim Tarihi: 03.06.2017).

Dünya genelinde artan toplumsal bilinçle birlikte cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi kavramları çok önemli hale gelmiştir. Güçlendirme aslında yalnız siyasi boyutu olan bir kavram değildir, aynı zamanda ekonomik bir kavramdır. Zira siyasi güçlenme ekonomik güçlenmenin yokluğunda başarılı olamayacaktır. Özellikle kadın insan kaynaklarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, kadınların ellerindeki gerçek ekonomik gücü ortaya çıkararak erkeklere olan bağımlılıklarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Diğer yandan güçlendirme, kadınlara çeşitli fırsatlar sağlamak ve ülke yönetimlerinde de etkin bir rol yüklemektedir (Murtaza, 2012: 345-344).

Friedman’a göre, kadınların güçlendirilmesi, genellikle sosyal, ekonomik veya siyasi güç olarak anlaşılır. Bu bağlamda kadın güçlendirmesinin üç temel boyutu bulunmaktadır: Sosyal, politik ve ekonomik güçlendirme. Bu temel boyutlar aslında kadınların güçlendirilebileceği alanlar olmaktadır. Sosyal güçlendirme, kadınların eğitimi vb. olarak düşünülürken, politik güçlendirme meclisteki koltuklarda kadınların payının artırılması, ekonomik güçlendirme ise kadın ve erkek arasındaki gelir farklılıklarının azaltılması olarak düşünülmektedir. Politik ve sosyal güçlendirmede ise kadınların karar alma sürecine katılımlarının artırılması söz konusudur (Friedman, 1992:116’dan aktaran Simojoki, 2003: 26).

Kadınların güçlendirilmesi katı ataerkillikle mücadele anlamında da kullanılabilir. Batliwala ise kadın güçlendirmesini “ataerkil ideolojiye meydan okuma” olarak ifade etmektedir (Baden ve Reeves 2000: 3’ten aktaran Simojoki, 2003: 26).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNIFEM), kadın güçlendirmesi ile ilgili beş temel boyutu ön plana çıkarmaktadır: Ekonomik katılım, ekonomik fırsatlar, siyasi güçlenme, eğitim düzeyi/sağlık ve iyilik (Lopez-Claros ve Zahidi, 2005: 2).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) geliştirdiği Cinsiyet Güçlendirme Ölçütünde (GEM) ise kadınların ve erkeklerin ekonomik-siyasal yaşama ve karar alma süreçlerine katılıp katılmadıkları incelenmekte, yaşamdaki fırsatlardan yararlanmak için temel insan yeteneklerinin kullanılıp kullanılmadıkları ile ilgilenilmektedir (UNIFEM 2000: 103’ten aktaran, Simojoki, 2003: 34).

Görüldüğü üzere, kadınların güçlendirilmesi kavramının tam olarak ölçülebilir düzeyde ortaya konulması, analizinin yapılması kolay değildir. Bunun nedeni, kavramın çok boyutlu olması ve farklı disiplinleri kapsamasıdır.

Kadınların güçlendirilmesi, genel olarak kadının hane içindeki karar alma ve yapabilme kabiliyeti ile ilgili olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda literatür araştırmalarında kadın güçlendirilmesi ölçütü olarak, bir kadının görece fiziksel hareketliliği, ekonomik güvenlik, karar verme yeteneği, evde şiddete maruz kalmayacak seviyedeki özgürlüğü, politik farkındalığı ve katılım seviyesi olarak değerlendirilmektedir (Kandpal vd. 2012: 9).

Ackerly (1995: 57) ve Hashemi vd. (1996: 638), güçlenmenin ölçülmesi konusunda tam bir anlaşmanın olmadığını vurgulamakla birlikte, güçlendirmenin ölçümü için kullanılan göstergeleri şu şekilde sıralamaktadır: Hareketlilik, ekonomik güven, satın alma gücü, hane içi kararlara katılım, hane içindeki davranışlarda bağımsızlık, siyasal ve hukuksal bilinç, siyasal kampanyalara ve protestolara katılım (Aktaran: Simojoki, 2003: 34).

Roudi-Fahimi ve Moghadam (2003: 2)'a göre, cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların güçlendirilmesi açısından eğitiminin faydaları oldukça fazladır ve eğitim bu konuda anahtar role sahiptir. Eğitimin kadın güçlendirilmesindeki faydaları şunlardır:

- Kadın eğitimi arttıkça, doğurganlık azalır, bebek ve çocuk ölümleri azalır ve aile sağlığı iyileşir.
- Kızların ortaokul kayıtları arttıkça kadınların işgücüne katılmaları artmakta ve hane halkı başına ulusal gelir yükselmektedir.
- Kadınların gelirlerinin artmasıyla çocukların beslenmeleri iyileşmektedir.
- Eğitimli annelerin yetiştirdiği kız çocuklarının da eğitim seviyesi yükselmektedir.
- Eğitimli kadınlar politik olarak aktif ve yasal hakları konusunda bilinçli olmaktadır.

Güçlendirme boyutları literatürde farklı özelliklerde ve boyutlarda yer almaktadır. Tablo 1'de seçilmiş yazarların araştırmalarında kadın güçlendirmesi konusunda inceledikleri boyutlar bulunmaktadır.

Tablo 1. Güçlendirme Boyutları

CIDA (1996) Yasal güçlenme Politik güçlenme Ekonomik güçlenme Sosyal güçlenme	Kishor (2000a) Finansal bağımsızlık Modern sektörlere katılım Yaşam boyu istihdamda kalma Önemli kararlar alma ve kararlara katılım Aile yapısını güçlendirme Evlilikte eşitlik Kadının değerli olması Kadınların özgürleştirilmesi Evlilik avantajları Geleneksel evlilik	Schuler & Hashemi (1993) Hareketlilik ve görünürlük	Hashemi vd. (1996) Ekonomik güven
Jejeebhoy (1995) Bilgi bağımsızlığı Karar alma bağımsızlığı Fiziksel bağımsızlık Duygusal bağımsızlık Ekonomik ve sosyal bağımsızlık ve kendine güven	Schuler vd. (1996) Aile içindeki karar alma gücü ve statü	Schuler vd. (1997) Kamusal alanda etkin bir etkileşim yeteneği ailenin dışındaki gruplara katılım	Stromquist (1995) Bilişsel güçlenme Psikolojik güçlenme Ekonomik güçlenme Politik güçlenme A.Sen (1999) Cinsiyet eşitsizliğinin yokluğu Ölüm oranları Doğum oranları Eğitim gibi temel hizmetlere erişim Mesleki eğitim ve yükseköğretime erişim İstihdam Mülkiyete sahip olma Ev işlerinde karar alma

Kaynak: Malhotra, A., S. R. Schuler ve C. Boender (2002), "Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development", Background Paper Prepared for the World Bank Workshop on Poverty and Gender: New Perspectives Final Version: June 28, 2002, <http://siteresources.worldbank.org>. (Erişim Tarihi, 6.02.2016.)

Literatürde birçok araştırmacı eğitim, yükseköğretim, açık ve uzaktan eğitim ile kadın güçlendirmesi arasındaki ilişkiyi analiz eden farklı çalışmalar yapmışlardır. Çalışmamızın bu

kısımında eğitimin, yükseköğretim açık ve uzaktan eğitim sisteminin kadın güçlendirmesi üzerindeki etkilerini gösteren önemli bazı çalışmalara ve bulgularına değinilecektir.

Malik ve Courtney (2011) çalışmasında, kadın güçlendirmesinde yükseköğretimin önemi araştırılmıştır. Çalışmada, yükseköğrenim ile kadınların ekonomik bağımsızlığı kazanmalarının ailelerine önemli ölçüde faydaları olduğu, diğer yandan kadınlara yönelik ayrımcı uygulamaların azaldığı sonuçlarına ulaşmıştır. Noreen ve Khalid (2012) çalışmasında, yükseköğretimin getirdiği olanak ve fırsatların kadınların evde ve işte güçlendirilmesindeki rolleri araştırılmıştır. Araştırmada yükseköğretim eğitimi almış ve kariyerine devam eden kadınların aile üyelerine olan faydalarının da oldukça fazla olduğu vurgulanmaktadır. Banerjee (2012) çalışması ise yükseköğrenim yoluyla kadınların güçlendirilmesi üzerinedir. Çalışmada kadınların işyerinde erkek çalışanlara itiraz edebildikleri ve güçlü kurumsal pozisyonlarda istihdam edildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kandpal vd. (2012) çalışmasında, Hindistan'da kadınların güçlendirilmesi programına katılan katılımcıların fiziksel hareketlilikleri, siyasi katılımı ve istihdama erişimlerinin nasıl olduğunu incelenmiş ve programa katılan kadınların fiziksel hareketlilik, siyasi katılım ve istihdama erişimlerinde olumlu yönde iyileşmeler olduğu ortaya konulmuştur. Murtaza (2012), Gilgit Baltistan'da yükseköğrenimdeki kadınları ve kadınların işyerlerinde karşılaştığı zorlukları incelemiştir. Çalışmada ailelerin, kızlarını eğitmek için harcadıkları miktarın oğulları için harcadıkları miktardan az olduğu sonucuna da ulaşmıştır. Sonowal (2013) ve Taxak (2013) da, kadın güçlendirmesi konusunda farklı ülke ve bölgelerde yapılmış benzer çalışmalar arasında yer almaktadır (Malik ve Courtney (2011); Noreen ve Khalid (2012); Banerjee (2012); Kandpal vd. (2012); Murtaza (2012); Sonowal (2013) ve Taxak (2013)'ten aktaran: Aggarwal, 2014: 71).

Anderson ve Eswaran (2009) Bangladeş, Rahman ve Roa (2004) ise Hindistan'da eğitim ve kadın güçlendirmesi ile ilgili olarak yaptıkları çalışmalarında, eğitimin kadınların istihdama erişimlerinin arttığını ve evlilikle ilgili kararlarında da pazarlık güçlerinin yükseldiği sonuçlarına ulaşmışlardır (Anderson ve Eswaran (2009) ve Rahman ve Roa (2004)'ten aktaran: Kandpal vd. 2012: 9).

Malik ve Courtney (2011) Pakistan'da yükseköğretim eğitimi almış kadınların güçlendirilmesi ile ilgili olarak yapmış oldukları araştırmalarında, kadın güçlendirme konusunda altı boyut üzerinde yoğunlaşmışlardır: Yasal hakların farkındalığının artması, yasal haklarını isteme becerisi, ekonomik bağımsızlık, topluma katılım, yükseköğretime erişim, mevcut eğitim uygulamalarının kadınlar üzerindeki etkisi. Bu araştırmada, yükseköğretime

katılımın kadınların özellikle boşanma ve miras yasalarına ilişkin yasal hakları konusunda farkındalığını artırdığı sonucuna ulaşılmış, genel eğitim ve yükseköğretimin bir toplumsal değişim aracı olduğuna dikkat çekilmiştir (Malik ve Courtney, 2011: 34-43).

Olakulehin ve Ojo (2012), Nijerya’da uzaktan eğitimin kadın güçlendirmesine etkisi konusunda yapmış olduğu araştırmalarında, uzaktan eğitimin kadınların okuryazarlık oranlarını artırdığı, bulaşıcı hastalıkların azalması konusunda etkisinin olduğu ve kaliteli bir eğitimin yoksullukla mücadelede çok önem taşıdığı sonuçlarına ulaşmışlardır (Olakulehin ve Ojo, 2012: 53).

Ambe-Uva (2010) açık ve uzaktan eğitimin kadın güçlendirmesi ve yoksulluğu azaltma konusundaki etkilerini Nijerya’daki kadınlar özelinde incelemiştir. Çalışmada, kadınların açık ve uzaktan eğitime katılmasının Nijerya’nın demokratikleşmesinde, yoksulluğun azaltılmasında, yükseköğrenime devam etme ve güçlendirme konularında çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nijerya’da özellikle kırsal alanlarda gelirin düşük olması nedeniyle kadınların eğitime ulaşması zorlaşmakta, açık ve uzaktan eğitim bu konudaki fırsat eşitsizliğini azaltmaktadır (Ambe-Uva, 2010).

Sonowal (2013) Assam’da (Hindistan) eğitimin kadın güçlendirmesindeki rolleri konusundaki araştırmasında, eğitimin ve eğitim olanaklarının kadınların güçlenmesinde önemli etkisinin olduğu yönünde bulgulara ulaşmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, tüm sektörlerde kadınların eşit olmasında ve güçlenme konusunda eğitim kilit faktör olmaktadır (Sonowal, 2013: 32).

Ofoegbu (2009), Nijerya’nın Benin kentinde yaptığı araştırmasında, açık ve uzaktan eğitimin kadınların okula kayıt olmasında ve eğitimlerinin devam etmesinde etkisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Ayrıca, kadınların eğitime devam etmeleri sonucunda ekonomik güvenceye ulaşabilmesi araştırmada vurgulanan önemli bir bulgu olup, eğitimle kadınların, erkeklerin yakaladığı fırsatlara da ulaşabildikleri araştırmanın sonuçları arasında yer almıştır (Ofoegbu, 2009: 54-55).

Bose vd. (2012)’nin araştırması ise Hindistan’da yükseköğretimin kadınların güçlenme konusundaki etkisine yöneliktir. Yükseköğretimin kadınların güçlenmesine yol açtığı, kadınların aile sorumluluklarından dolayı, ileri eğitim ve yaşam boyu eğitim alma konusunda ise sıkıntıları olduğu araştırmada ulaşılan önemli sonuçlar arasında yer almaktadır (Bose vd, 2012: 1-8).

Buksh (2007) Pakistan’da uzaktan eğitimle kadınların güçlendirilme ilişkisini araştırmıştır. Kadınlar, Pakistan’da uzaktan eğitim yoluyla eğitim alma şansına daha fazla sahip olmaktadır (Buks, 2007: 135-150).

Ferdousi (2010)’nin araştırması ise Pakistan’da cinsiyet eşitsizliği ile ilgilidir. Eğitim ve bilgi eksiği olan kadınlar bu eksikliklerini uzaktan eğitim sistemi ile çözmeye çalışmaktadır. Yazar, araştırmasında, Pakistan’da Bangladeş Açık Üniversitesi’nde kadınların eğitimlerine devam ederken aynı zamanda bir işte çalışabildiklerine dikkat çekmektedir (Ferdousi, 2010: 81-85).

Azaiza (2012)’un araştırması, Filistin Açık Üniversitesi’nde öğrenim gören 150 kadın öğrenci üzerinedir. Filistin’de ülkenin işgalinden kaynaklanan engeller nedeniyle toplumun temel sorunlarını çözmek için uzaktan eğitim vermek çok önemli hale gelmekte, uzaktan eğitim, kadınların eğitim hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacak potansiyel bir çözüm olarak görülmektedir (Azaiza, 2012: 15-25-26).

Açık ve uzaktan eğitim sisteminin, ülkenin ekonomisine, eğitim sistemine, kültür düzeyine, cinsiyet eşitsizliğine, fırsat eşitsizliğine, yoksulluğuna vb. pek çok alanda önemli katkıları olup, toplumun kalkınma ve refah seviyesini de etkilemektedir. Açık ve uzaktan eğitim sistemi öğrenmeye adil erişim imkânı ile ve temel eğitim fırsatları ile kadın ve kızlar için ikinci bir şans verme olarak tanımlanmaktadır (Günsoy vd., 2012: 28; Ofoegbu, 2009: 48). Bu bağlamda açık ve uzaktan eğitim sistemi, geleneksel yüz yüze eğitim sisteminden farklı olarak eğitime erişimi kolaylaştırdığı için eşit fırsat eşitliği sağlamak suretiyle zaman ve mekân kısıtlamaları olmaksızın esnek öğrenme fırsatlarını bireylere sunabilen en etkili eğitim sistemi olmaktadır (Ferdousi, 2010: 83).

UNICEF (1998)’e göre, açık ve uzaktan eğitim yaşam boyu öğrenmeyi destekleyen fırsatları artırmakta, kadınlar ve kızlar için kaliteli eğitim, bebek ölümlerinde azalma ve doğurganlık oranlarının düşürülmesi gibi sağlık ile ilgili olumlu sonuçlara da katkı sağlamaktadır (Ofoegbu ve Ojogwu, 2011: 7).

Açık ve uzaktan eğitimin en önemli özelliklerini şöyle sıralayabiliriz (Buksh, 2007’den aktaran Günsoy vd., 2012: 28):

- Herkese açık bir eğitim
- Öğrenciler için esnek öğrenme fırsatları
- Öğretici ve öğrencinin ayrılması

- Zaman ve mekân özgürlüğü
- Teknoloji kullanımı
- Eğitim türlerinin hızlı artması

III. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ AÇIKÖĞRETİM SİSTEMİ¹

Anadolu Üniversitesi, Türkiye’de açık ve uzaktan öğretim sisteminin öncüsü olan ve en büyük ölçekte Açık ve Uzaktan Eğitim sistemini uygulayan üniversitedir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, Açıköğretim Fakültesi, İşletme Fakültesi ve İktisat Fakültesi’nden oluşan 3 fakülte aracılığıyla eğitimini sürdürmektedir. Fırsat eşitliği sağlayan bir kurum olarak Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, fırsat eşitliği ilkesine dayalı etkin bir yüksek öğretim sürecini sürdürmeyi amaçlamakta ve devam etmektedir.

Türk Yüksek Öğretim sistemi içindeki 37. yılını yaşayan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, 17 lisans, 34 önlisans programı ile eğitime devam etmektedir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, 2 milyon 820 bin mezunu ve aktif-pasif yaklaşık 2 milyon 500 bin öğrencisi ile yüksek öğrenim sağlamanın yanı sıra özel projeleri ile Türkiye’nin eğitim sorunlarının çözülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, çağdaş eğitim-öğretim seviyesini sağlamak amacıyla harekete etmekte olup çok esnek bir yapıya ve güçlü bir organizasyona sahiptir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi ulusal eğitime yaptığı katkılarla birlikte uluslararası düzeyde de iş birlikleri kurmakta, yükseköğretim alanında birçok ilkleri ve yenilikleri uygulamaya koyarak mega üniversiteler arasında yerini almaktadır.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi Türkiye’de yaşayanların yüksek öğrenim talebini karşılamadaki katkıları yanında milli eğitim, sağlık, tarım, ilahiyat, polis, jandarma, kara, deniz, hava komutanlıkları ve adalet personeline yönelik önlisans, lisans tamamlama ve lisans eğitimleri ile bu alandaki personele önemli oranda katkıları olmaktadır.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk vatandaşlarına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde, Azerbaycan’da, Batı Trakya’da ve diğer farklı ülkelerde çeşitli branşlarda eğitim hizmeti vermektedir. Anadolu Üniversitesi

¹ Bu başlık altındaki bilgiler ağırlıklı olarak Anadolu Üniversitesi’nin ilgili web sayfasından (<https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/acikogretim-sistemi/acikogretim-sistemi-1>) yararlanılarak hazırlanmıştır.

Açıköğretim Sistemi, işitme, görme ve fiziksel engele sahip vatandaşlar ile cezaevlerinde ceza sürelerini tamamlamaya çalışan hükümlülere de eğitim imkanları ve ortamları sağlayarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya çalışmaktadır.

1981 yılında Türkiye’de yüksek öğrenime olan talep oldukça fazla iken üniversitelere girebilen öğrenci sayısı talebin çok altında kalmaktaydı. Yani o dönemde var olan üniversiteler talebi karşılayamıyorlardı. Eğitim teknolojisindeki gelişmeler ile eğitimin sınırlarının aşılması fikri, uzaktan eğitim modelini zorunlu kılıyordu. Türk Yükseköğretimi yeniden düzenleyen, 6 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2547 sayılı Kanun'un 5. ve 12. Maddeleri ile, Türk üniversitelerine "Sürekli ve Açık Öğretim Yapma" hakkı verildi. Bu görev bilimsel ve teknolojik açıdan eksiklerini kısa sürede tamamlamış olan Anadolu Üniversitesi'ne 20 Temmuz 1982'de çıkartılan 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile verilmiştir. Açıköğretim Fakültesi ise Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi bünyesi içinden doğan ve ülke düzeyinde uzaktan öğretim hizmeti ile görevlendirilen fakülte olmuştur. 1982-83 öğretim yılında, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi yüksek eğitimde yüksek standartlarda fırsat eşitliği ilkesiyle ve Açık ve Uzaktan Eğitim Sistemi ile eğitim veren ilk fakülte olarak hizmete başlamıştır.

İktisat ve İş İdaresi lisans programlarına ilk yıl 29.500 öğrencinin kaydolması, yükseköğrenim ihtiyacının ve talebinin boyutlarını açıkça ortaya koymuştur. 1982-1993 yılları arasında Anadolu Üniversitesi'nin sunduğu Açıköğretim Sistemine olan talep hızla artmıştır. 1982-1983 öğretim yılına İktisat ve İş İdaresi alanındaki iki uzaktan öğretim programı ile başlayan Açıköğretim Sistemi, bundan sonra hizmet alanlarını sürekli genişletmiştir. Açıköğretim Sistemi, 1993 yılında 496 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile günün eğitim gereksinimlerine göre yeniden yapılandırılarak İktisat ve İşletme programları dörder yıllık fakültelere dönüştürülmüştür. Açıköğretim Fakültesi ise uygulamaya yönelik işleri yapmakla ve ön lisans, lisans tamamlama ve her türlü sertifika programlarını yürütmekle görevlendirilmiştir.

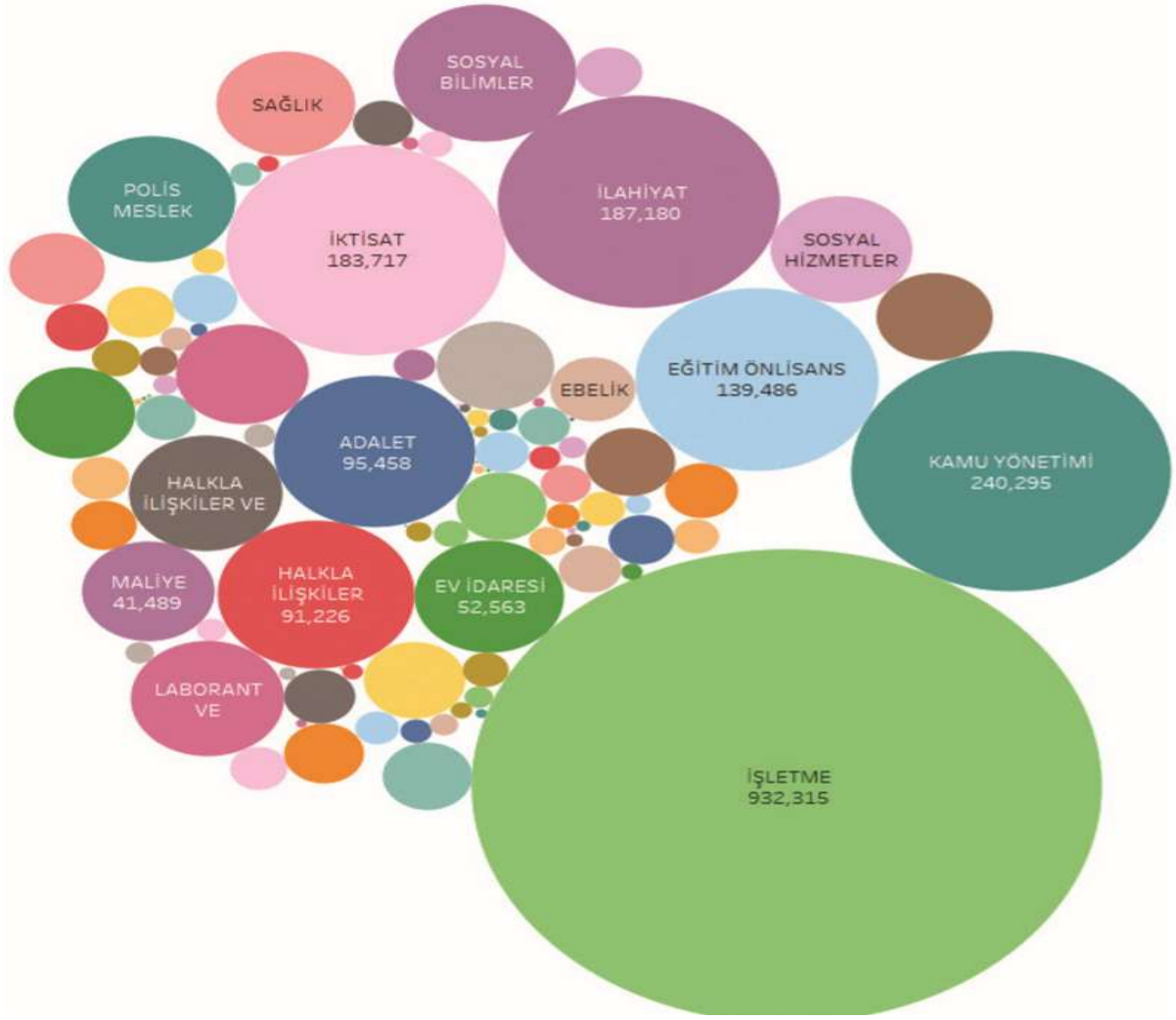
Anadolu Üniversitesi Açıköğretim sistemi 1998 yılında bir değişim sürecine girmiştir. *“Türk Yüksek Öğretim Sistemi ve üniversite açısından son derece önemli olan Açıköğretim Sistemi 1998 yılından itibaren klasik amaçların ötesine geçirildi ve bu değişimin gerektirdiği etkin bir yönetsel yapıya kavuşturuldu. Bu yönde Anadolu Üniversitesinin tüm akademik, teknik ve idari birimleri Açıköğretim Sistemi'ne etkin bir şekilde katkı sağlayabilir hale getirildi. Diğer yandan bu sistem içinde eğitim yapan fakülteler arasında iletişim ve iş birliği daha etkin ve verimli düzeye kavuşturuldu. Oluşturulan proje grupları ile Türkiye’de Açıköğretim Sistemi*

ile açılacak yeni eğitim alanları tanımlanarak, yaşam boyu eğitime fırsat sağlandı. Böylelikle çağdaş bilgi ve iletişim teknolojilerinden daha yoğun ve yaygın biçimde yararlanıldı ve eğitim programları tasarımı olarak uygulanmasına başlandı” (<https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/acikogretim-sistemi/acikogretim-sistemi-1>, Erişim Tarihi: 06.02.2019).

Bu bağlamda İktisat ve İşletme Fakültelerinin akademik programları, 1998 yılında yeniden yapılandırılmış, diğer yandan Açık ve Uzaktan Eğitim Sistemi'ne öğrenci alımında kontenjan kısıtlamaları kaldırılmıştır. Daha sonraki yıllarda da sistemde pek çok yenilik gerçekleştirilmiştir.

Yeniliklerden bir diğeri TRT ve Anadolu Üniversitesi iş birliği ile TRT Okul kanalı 2010 yılında yayım hayatına başlamıştır. Nahcivan, Gürcistan, Makedonya, Kosova ve Bulgaristan'daki sınav merkezleri 2012 yılında açılmıştır. Mobil aygıtlarda kullanılmak amacıyla etkileşimli kitap yapısı 2013 yılında geliştirilerek, etkileşimli kitaplar 2012-2013 öğretim yılından itibaren yayınlanmıştır. E-Seminer uygulamaları ile internetten eşzamanlı derslerin yapılması ise aynı yıl gerçekleştirilmiş ve e-Öğrenme malzemeleri oldukça zengin materyallerle açıköğretim sistemi portalına yüklenmiştir. Batı Avrupa programları kapsamında Bulgaristan programları 2013-2014 yılında öğretim yılında açılmıştır. 2014-2015 öğretim yılında mevcut olan 11 lisans, 30 önlisans programı, 2015-2016 öğretim yılında 17 lisans, 34 önlisans programına ulaşmıştır (<https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/acikogretim-sistemi/acikogretim-sistemi-1>, Erişim Tarihi: 06.02.2019).

Şekil 1'de Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nden 2017 yılı itibariyle toplam mezunların fakültele göre dağılımı bulunmaktadır. En çok mezun veren bölümler İşletme, Kamu Yönetimi, İlahiyat ve İktisat bölümleridir. Aynı kaynakta mezunların %52'sinin erkek, %48'inin kadın olduğu belirtilmektedir.

Şekil 1: Mezunların Bölümlere Göre Dağılımı

Kaynak: Anadolu Üniversitesi (2017), Açıköğretim Sistemi, 2017 Mezun İzleme Raporu

Tablo 2’de ise 01.04.2019 tarihi itibarıyla Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi’nde bulunan öğrencilerin fakülteye göre dağılımı bulunmaktadır. Görüldüğü üzere En yüksek öğrenci sayısına hem aktif hem de pasif öğrenci olarak Açıköğretim Fakültesi sahip olup onu İktisat Fakültesi ve İşletme Fakültesi izlemektedir. Toplam aktif ve pasif öğrenci sayısı 2.464.412’dir, bunun 1.295.168’i erkek, 1.169.244’ü kadındır.

Tablo 2: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi Aktif-Pasif Öğrenci Sayıları (2019)

	AKTİF		T	PASİF-AKTİF		T
	K	E		K	E	
İKTİSAT FAKÜLTESİ	59150	116806	175956	226739	327207	553946
İŞLETME FAKÜLTESİ	49199	107130	156329	230169	376031	606200
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ	291253	262279	553532	712336	591930	1304266
TOPLAM	399602	486215	885817	1169244	1295168	2464412

Kaynak: Anadolu Üniversitesi Web Sayfası (<https://www.anadolu.edu.tr/universitemiz/sayilarla-universitemiz/ogrenci-sayilari/2018-2019/mart-2019>), (Erişim: 01.07.2019)

IV. ARAŞTIRMANIN MATERYALİ VE YÖNTEMİ VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında kullanılabilir yöntemler arasında, odak grup görüşmesi, gözlem, görüşme, doküman inceleme ve yazışma (anket) sayılabilir. Bu araştırma kapsamında görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği, sözlü iletişim yoluyla bilgi edinme ve veri toplama tekniğidir. Görüşme sıklıkla yüz yüze yapılmaktadır, ancak telefon yoluyla veya ses ve resim iletilerle de yapılması mümkündür (Karasar, 2000). Temelinde karşılıklı konuşma esastır. Dolayısıyla iki tarafı vardır: ilki araştırmacı başka bir deyişle görüşmeci, diğer tarafı ise görüşülen kişidir. Görüşmeci hazırladığı soru cetveline bağlı kalarak görüşmeye sorular sorar ve yanıtları kaydeder (Kozak, 2001).

Görüşmenin ilk bakışta herkesin yapabildiği temel becerileri içerdiği düşünülmektedir; ancak görüşme bunun yanında beceri, duyarlılık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, ön görüş, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi birçok boyutu da kapsamaktadır (Yüksel, 2003; Patton 1987; Bahar 2003).

Araştırma kapsamında yapılan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, araştırmacının araştırma konusundan bahsetmesi ve kendisini tanıtmayı ile başlamıştır. Katılanlara önceden hazırlanmış sorular sorulup, verdikleri yanıtlar ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Kaydedilen cevaplar nicel verilere dönüştürülüp istatistiksel analizleri SPSS 19 paket programı aracılığıyla yapılmıştır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan ses kayıt cihazları ile görüşme esnasında önceden hazırlanmış sorular katılanlara sorulmuştur. Alınan cevaplar her bir soru için kodlanıp analiz edilmeye uydun hale getirilmiştir. Çalışmada çalışma grubu olarak Trabzon, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Antep, Eskişehir ve Antalya gibi farklı sosyoekonomik çevrelerde ikamet eden 124 AÖS mezunundan oluşmaktadır.

IV.I. Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik

Geçerlilik araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir. Bir araştırma sonucunda %100 güvenilirlik elde etmek mümkün iken %100 geçerlilik elde etmek mümkün değildir. Bu bakımdan nitel araştırma projelerinde geçerlilik daha önceliklidir.

Güvenilirlik ise, araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilgilidir. Sonuçların inandırıcılığı açısından önemlidir. Nitel araştırmalarda insan davranışları durağan olmadığından güvenilirlik açısından sorunlar çıkabilir.

Güvenilirliğini test etmek amacıyla cronbach alpha değeri hesaplanmış ve 0,836 olarak hesaplanmıştır. Buna göre güvenilirliğinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

V. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

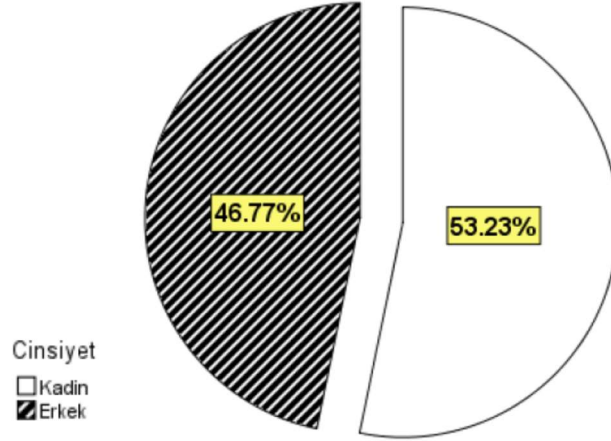
Nitel görüşmeler için çalışma alanlarına göre önceden belirlenmiş ve yapılan ziyaretlerde görüşülen kişi sayısı ve yüzdelik dağılımları, illere göre görüşme sayıları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Nitel görüşme kişi sayısı ve dağılımları (%)

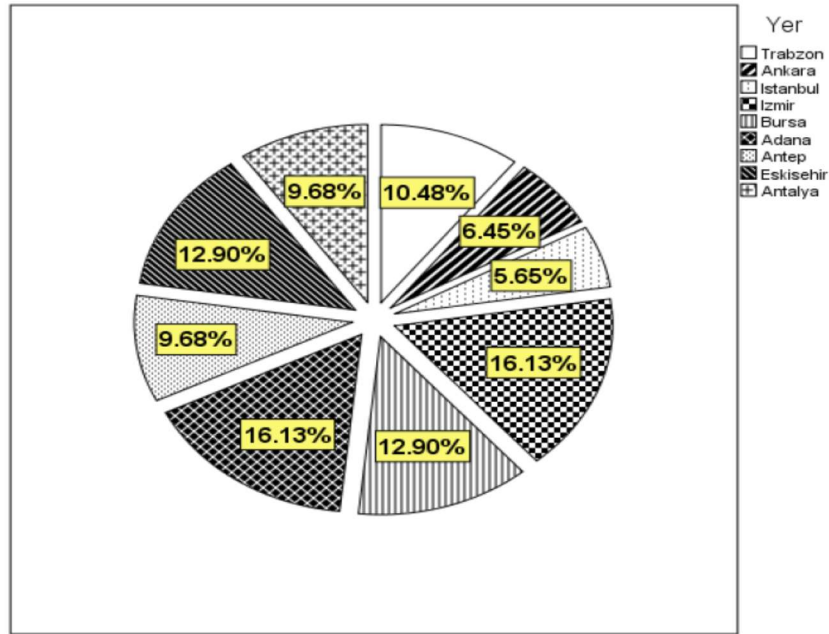
	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Trabzon	13	10,5	10.5	10.5
Ankara	8	6.5	6.5	16.9
İstanbul	7	5.6	5.6	22.6
İzmir	20	16.1	16.1	38.7
Bursa	16	12.9	12.9	51.6
Adana	20	16.1	16.1	67.7
Antep	12	9.7	9.7	77.4
Eskişehir	16	12.9	12.9	90.3
Antalya	12	9.7	9.7	100
Toplam	124	100.0	100.0	100.0

Görüşmelere katılan katılımcıların cinsiyete göre yüzdelik dağılımları ise şekil 2'de görülmektedir. Nitel görüşmelere katılanların %53,23'ü kadın, %46,77'si erkektir. Diğer

yandan görüşmelere katılanların illere göre yüzdelik dağılımı da şekil 3'te görülmektedir. Adana ve İzmir'den (%16,13) en yüksek katılım olmuştur, onları Bursa ve Eskişehir (%12,90) takip etmektedir.

Şekil 2: Nitel görüşmeler katılanların cinsiyete göre dağılımları (%)

Şekil 3: Nitel görüşmelere katılanların illere göre dağılımları (%)

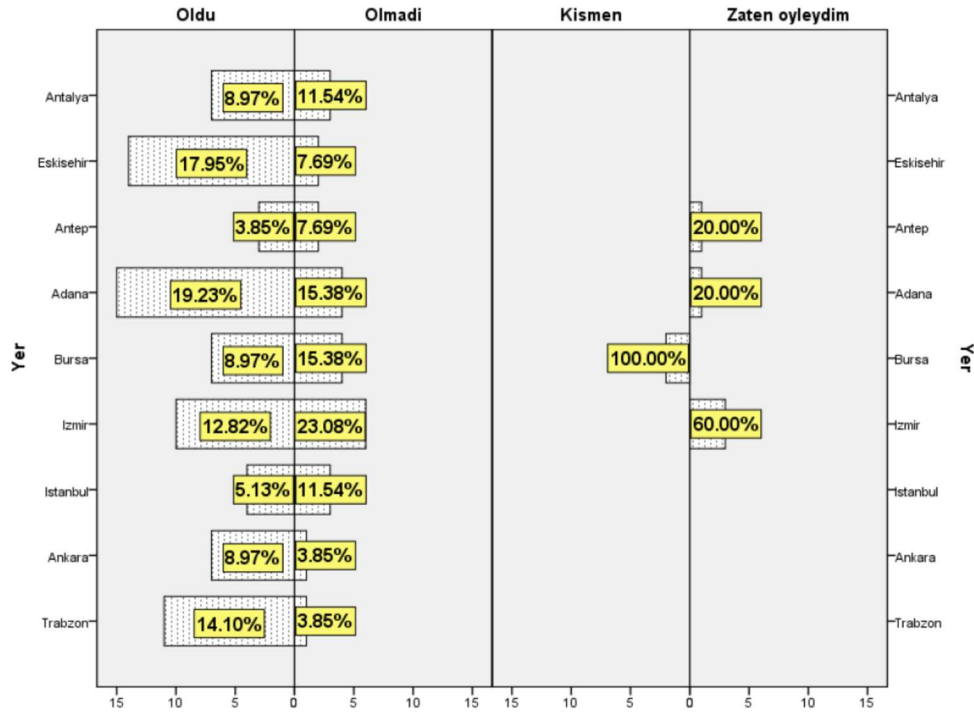
Literatürde alanla ilgili yapılan çalışmalarda güçlendirmenin ölçümü için kullanılan göstergeler çoğunlukla bireysel hareketlilik, ekonomik güven ve satın alma gücü, hane içi kararlara katılım, hane içindeki davranışlarda bağımsızlık, siyasal ve hukuksal bilinç, siyasal kampanyalara ve protestolara katılım olarak sıralanmaktadır. Bu bağlamda araştırmamızda bu

çerçevede görüşmeler yapılan katılımcılara “AÖS (Açıköğretim Sistemi) size bireysel hareketlilik (mobilité) anlamında rahatlık sağladı mı?” sorusuna verilen yanıtlar analiz edildiğinde Tablo 4’te görüldüğü gibi katılımcıların %70,5 oranında olumlu yanıt vermişlerdir.

İllere göre yüzdelik dağılımlara bakıldığında ise AÖS’ün hareketlilik anlamında katkısının olduğunu düşünenlerin yer aldığı il %19,23 ile Adana olup, katkısının olmadığını düşünenlerin yer aldığı il ise %23,08 oranında İzmir olmaktadır (Şekil 4).

Tablo 4. Bireysel hareketlilik

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Oldu	79	63.2	70.5	70.5
Olmadı	26	20.8	23.2	93.8
Kısmen	2	1.6	1.8	95.5
Zaten Öyleydim	5	4.0	4.5	100.0
Toplam	112	89.6	100.0	
Kayıp Değer	13	10.4		
Toplam	125	100.0		

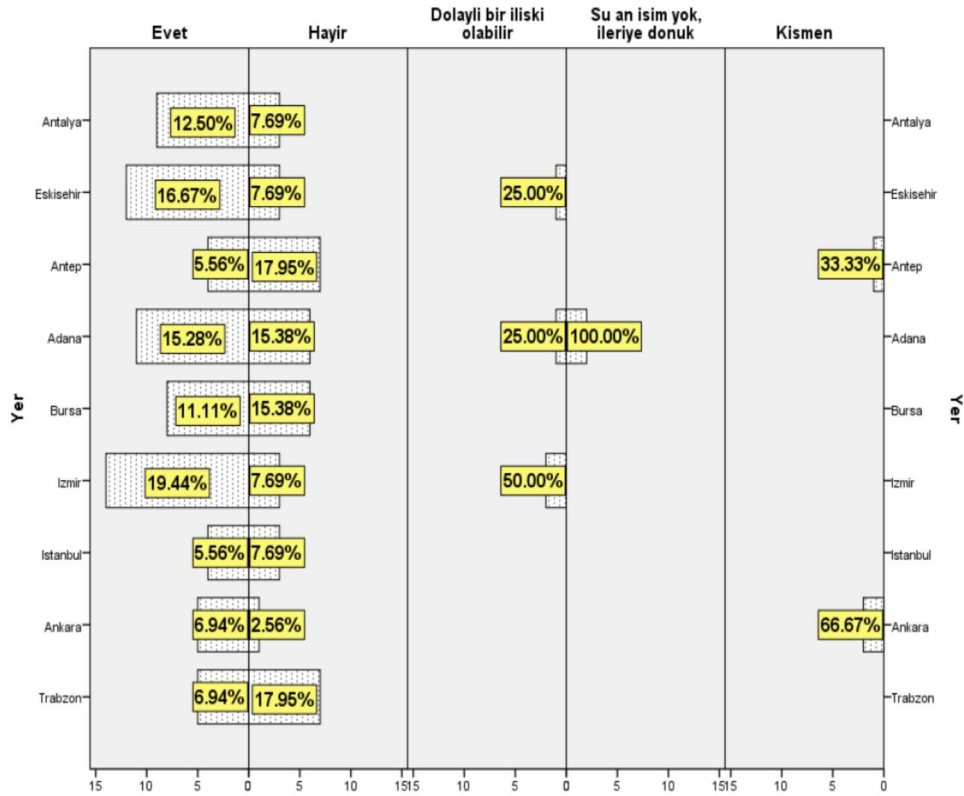
Şekil 4: İllere göre bireysel hareketlilik (%)

Görüşmeler yapılan katılımcılarla “AÖS size ekonomik güvence sağladı mı?” sorusuna verilen yanıtlar analiz edildiğinde Tablo 5’te görüleceği üzere katılımcıların %60,3’ü “evet”

yanıtı vermişlerdir. Verilen yanıtların illere göre yüzdelik dağılımı ise Şekil 5’te görülmektedir. Bu bağlamda, AÖS’nin ekonomik anlamda katkısının olduğunu düşünenlerin yer aldığı il %19,44 oranı ile İzmir olurken, katkısının olmadığını düşünenlerin yer aldığı il ise %17,95 oranında Antep ve Trabzon olmaktadır.

Tablo 5. Ekonomik güvence

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	73	58.4	60.3	60.3
Hayır	39	31.2	32.2	92.6
Dolaylı bir ilişki olabilir	4	3.2	3.3	65.9
Şu an ilişkim yok, ileriye dönük	2	1.6	1.7	97.5
Kısmen	3	2.4	2.5	100.0
Toplam	121	96.8	100.0	
Kayıp değer	4	3.2		
Toplam	125	100.0		

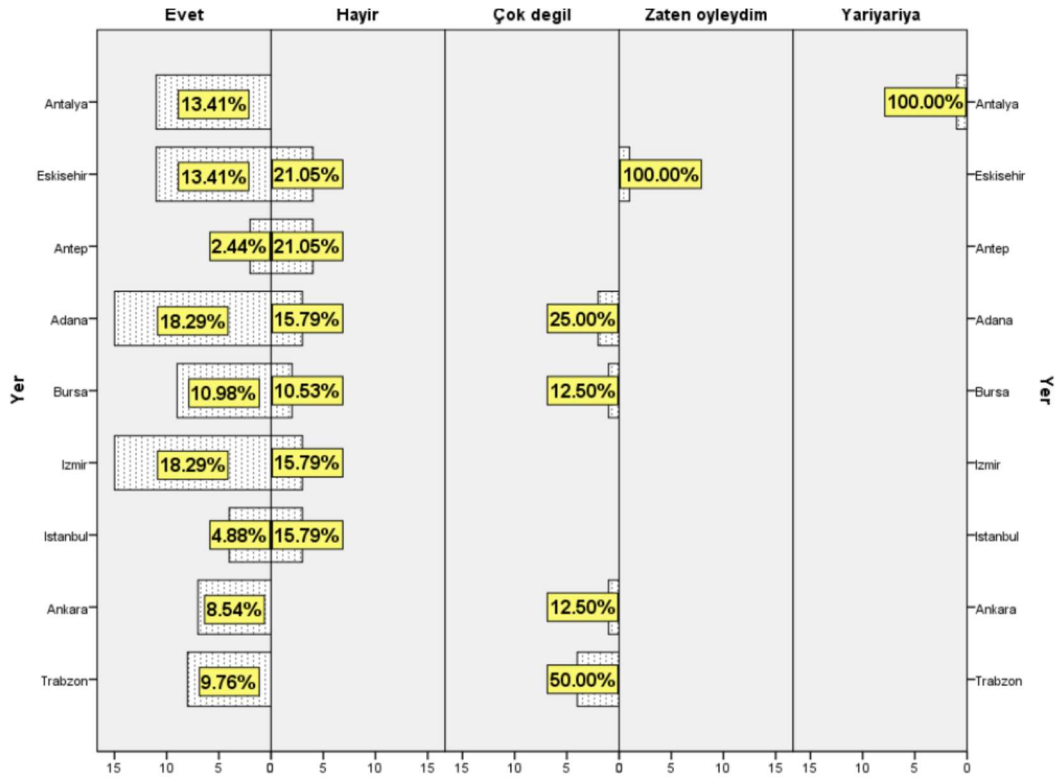
Şekil 5: İllere göre ekonomik güvence (%)

Görüşmeler yapılan katılımcılarla “AÖS önemli kararlara katılmada yol açıcı oldu mu?” sorusuna verilen yanıtlar Tablo 6’da görülmektedir. Katılımcıların %74,1 oranında “evet” yanıtı vermişlerdir. Verilen yanıtların illere göre dağılımları ise Şekil 6’da görülebilir. AÖS’ün

önemli kararlara katılma anlamında katkısının olduğunu düşünenlerin yer aldığı iller %18,29 oranında İzmir ve Adana olurken, katkısının olmadığını düşünenlerin yer aldığı il ise %21,05 oranında Antep ve Eskişehir olmaktadır.

Tablo 6. Hane içi kararlara katılım

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	83	66.4	74.1	74.1
Hayır	19	15.2	17.0	91.1
Çok değil	8	6.4	7.1	98.2
Zaten Öyleydim	1	.8	.9	99.1
Yarı yarıya	1	.8	.9	100.0
Toplam	112	89.6	100.0	
Kayıp Değer	13	10.4		
Toplam	125	100.0		

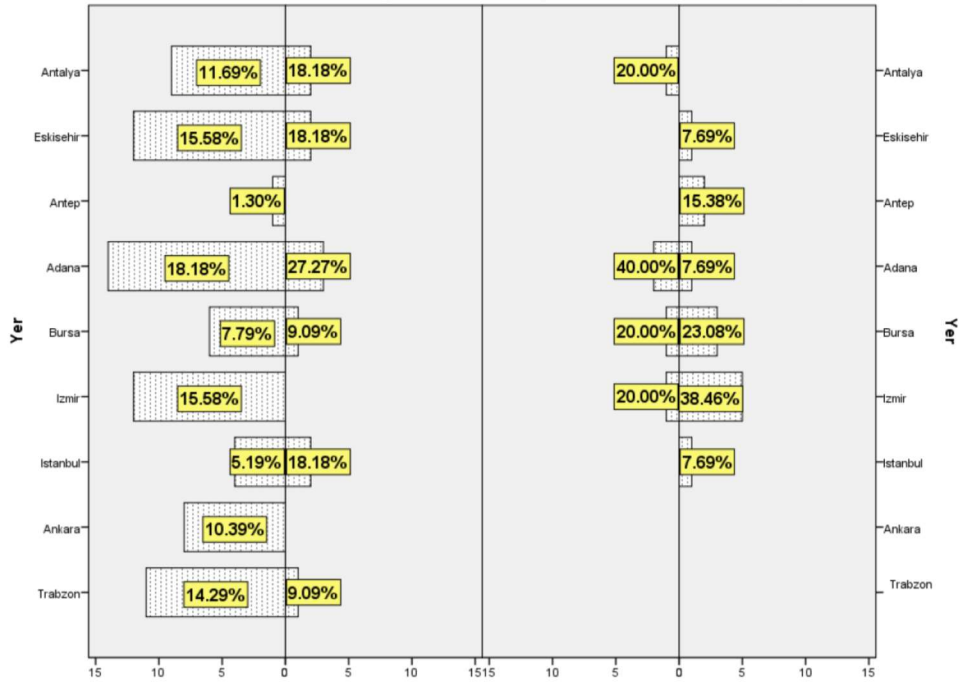
Şekil 6: İllere göre hane içi kararlara katılım (%)

Görüşmeler yapılan katılımcılarla "AÖS hane içi kararlarda (kültürel baskılarda) bağımsız olma ve özgür olma konusunda yardımcı oldu mu?" sorusuna verilen yanıtlar Tablo 7'de yer almaktadır. Katılımcıların %72,9'u a "evet" şeklinde soruyu olumlu yönde yanıtlamışlardır. Verilen yanıtların illere göre dağılımı Şekil 7'de gösterilmiştir. Diğer yandan

AÖS' ün hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olma (kültürel baskılarda) anlamında katkısının “Değişiklik olmadı” olarak yanıtlayanların yer aldığı il %40,00 oranında Adana olurken, “Zaten öyleydim” yanıtını verenlerin yer aldığı il %38,46 oranı ile İzmir'dir.

Tablo 7: Hane içi kararlarda (kültürel baskılarda) bağımsız ve özgür olma

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	78	62.4	72.9	72.9
Hayır	11	8.8	10.3	3.2
Değişiklik olmadı	5	4.0	4.7	87.9
Zaten öyleydim	13	10.4	12.1	100.0
Toplam	107	85.6	100.0	
Kayıp Değer	18	14.4		
Toplam	125	100.0		

Şekil 7: İllere göre hane içi kararlarda (kültürel baskılarda) bağımsız ve özgür olma (%)

Görüşmeler yapılan katılımcılarla “AÖS politik ve yasal duyarlılığınızın artmasında yardımcı oldu mu? Sorusuna verilen yanıtlar Tablo 8’de görülmektedir. Katılımcıların %64,9’u bu soruya “evet” yanıtını vermişlerdir.

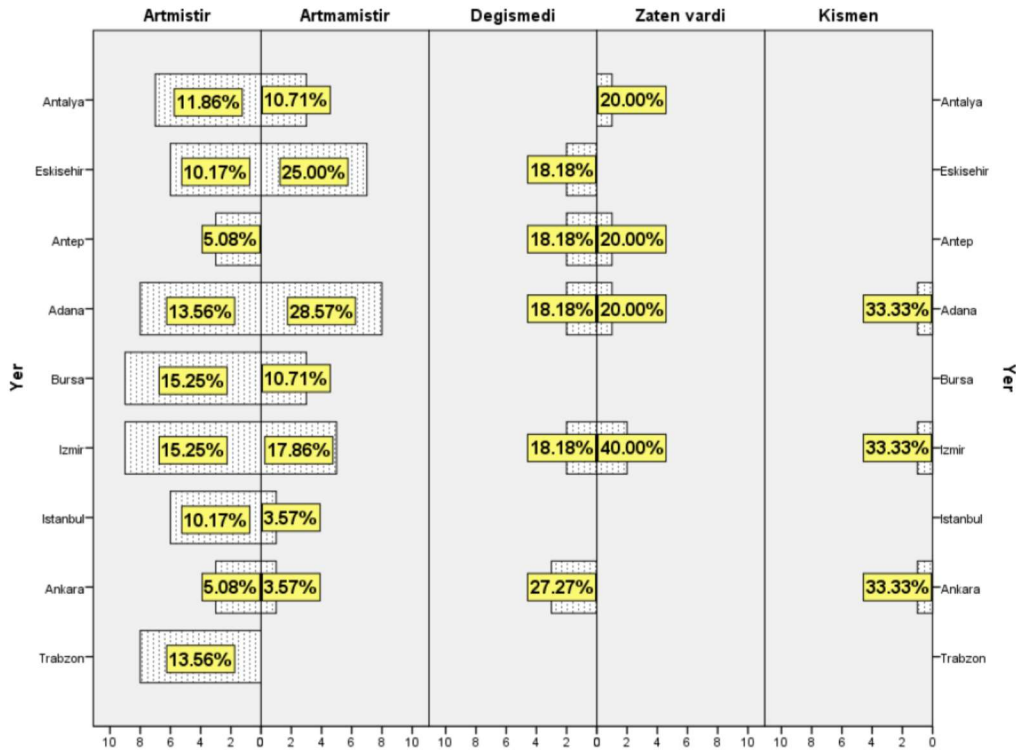
Tablo 8: Politik ve yasal duyarlılık

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Evet	74	59.2	64.9	64.9
Hayır	21	16.3	18.4	83.3
Zaten Öyleydim	10	8.0	8.8	92.1
Kısmen	9	7.2	7.9	100.0
Toplam	114	91.2	100.0	
Kayıp Değer	11	8.9		
Toplam	125	100.0		

Görüşmeler yapılan katılımcıların “Siyasal ve toplumsal kampanyalara katılım ve desteğiniz arttı mı?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 9’da görülmektedir. Katılımcıların %56,1’i “artmıştır” yanıtında bulunmuşlardır. Şekil 8’de ise illere göre katılımcıların bu soruya vermiş oldukları yanıtların yer aldığı şekil yer almaktadır. Verilen yanıtların illere göre dağılımında AÖS’ ün siyasi ve toplumsal kampanyalara katılım ve destek gösterme anlamında katkısının “değişiklik olmadı” olarak yanıtlayan il %27,27 oranında Ankara ilinde görülürken, “zaten katılım vardı” yanıtını veren il ise %40,00 düzeyinde İzmir olmaktadır.

Tablo 9: Siyasi ve toplumsal kampanyalara katılım ve destekleme

	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Artmıştır	60	48.0	56.1	56.1
Artmamıştır	28	22.4	26.2	82.2
Değişmedi	11	8.8	10.3	92.5
Zaten Vardı	5	4.0	4.7	97.2
Kısmen	3	2.4	2.8	100.0
Toplam	107	85.6	100.0	
Kayıp Değer	18	14.4		
Toplam	125	100.0		

Şekil 8: İllere göre siyasal ve toplumsal kampanyalara katılım ve destekleme (%)

Açıköğretim Sistemi'nin güçlendirme konusunda etkili olup olmadığını güçlendirme göstergeleri bağlamında analizini yukarıda verilerle açıklamaya çalıştık. Diğer yandan sistemin kadın, erkek ve toplam güçlendirme konusunda etkilerini ise Tablo 10, Tablo 11 ve Tablo 12'de güçlendirme puanları ile ortaya koymaya çalışacağız.

Bu bağlamda, Tablo 10'da literatürdeki alanla ilgili çalışmalara dayalı olarak ve özellikle Ambe-Uva (2010)'nın çalışmasından yararlanılarak Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nin güçlendirme konusundaki etkilerine yönelik olarak kadın, erkek güçlendirme puanı ve toplam (kadın erkek) güçlendirme puanı hesaplanmıştır. Güçlendirmenin ölçümü için kullanılan bireysel hareketlilik, ekonomik güven ve satın alma gücü, hane içi kararlara katılım, hane içindeki davranışlarda bağımsızlık, politik ve yasal duyarlılık, siyasal toplumsal kampanyalara katılım göstergeleri çerçevesinde hesaplanan her bir gösterge başına ortalama güçlendirme puanı hesaplanmıştır.

Göstergelerin ayrı boyutlardaki etkilerine bakıldığında kadınlarda Açıköğretim Sistemi'nin hane içi kararlara katılma, ekonomik güven, hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak, bireysel hareketlilik konusunda etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kadın katılımcıların yaklaşık %65,42'si aldıkları eğitimin kendilerini güçlendirdiğini kabul ettiyse de aksi düşünülenlerin oranı ise %34, 58'tir.

Chaudry (1995)'e göre yetişkin eğitimi kadınların, bireysel hareketlilik kendini ifade etme ve gerçekleştirme, kendine güven, karar alma ve sorumluluk kabul etme becerileri ile donatmış olmaktadır. Raj (1982)'ye ve Chaudry (1995)'e göre ise eğitim kadınların sadece kendileri için değil, kocaları, çocukları, aileleri ve buldukları toplum için faydaları tartışmasız bir şekilde çoktur. Örneğin, özellikle eğitilmiş annelerin çocuklarının eğitim kalitesine daha etkili bir şekilde katkıda bulunabildikleri bilinmektedir (Raj, 1982 ve Chaudry, 1995'ten aktaran: Ambe-Uva, 2010). Bu bağlamda kadın katılımcıların yaklaşık %65,42'sinde aldıkları eğitim kendilerini güçlendirmiştir. Bu eğitim kadınların ailelerini de dolaylı olarak etkilediği için aslında toplumun güçlendirilmesi üzerinde de olumlu etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Ambe-Uva (2010) çalışmasında Nijerya için aynı yöntemle hesaplanan kadın güçlendirme puanı %72,7 olarak hesaplanmıştır (Ambe-Uva, 2010).

Tablo 10: Kadın güçlendirme puanı (%)

Kadın	Gösterge başına ortalama güçlendirme puanı	
	Güçlendirilmiş (Kişi/Kişi)	Güçlendirilmemiş (Kişi/Kişi)
Bireysel hareketlilik	63.5 (40/63)	36.5 (23/63)
Ekonomik güven	68.8 (44/64)	31.2 (20/64)
Hane içi kararlara katılma	80 (48/60)	20 (28/60)
Hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak (Kültürel Baskılarda)	67.2 (38/58)	32.8 (20/58)
Politik ve yasal duyarlılık	61.3 (38/62)	38.7 (24/62)
Siyasal ve Toplumsal kampanyalara katılma	51.7 (30/58)	48.3 (28/58)
Ortalama yüzde	65.42	34.58

Tablo 11'de erkek güçlendirme puanı da görülmektedir. Göstergelerin ayrı boyutlardaki etkilerine bakıldığında Açıköğretim Sistemi'nin, erkeklerde, politik ve yasal duyarlılık, hane içi kararlara katılma, bireysel hareketlilik, hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak, konusunda etkili olduğunu söyleyebiliriz. Erkek katılımcıların yaklaşık %77,65'i aldıkları eğitimin kendilerini güçlendirdiğini kabul ettiyse de aksi düşünülenlerin oranı ise %22,35'tir.

Tablo 11: Erkek güçlendirme puanı (%)

Erkek	Gösterge başına ortalama güçlendirme puanı	
	Güçlendirilmiş (Kişi/Kişi)	Güçlendirilmemiş (Kişi/Kişi)
Bireysel Hareketlilik	83.3 (40/48)	16.7 (8/48)
Ekonomik güven	66.1 (37/56)	33.9 (19/56)
Hane içi kararlara katılma	84.3 (43/51)	15.7 (8/51)
Hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak (Kültürel Baskılarda)	79.2 (38/48)	20.8 (10/48)
Politik ve yasal duyarlılık	86.3 (44/51)	13.7 (7/51)
Siyasal ve Toplumsal kampanyalara katılım	66.7 (32/48)	33.3 (16/48)
Ortalama yüzde	77.65	22.35

Tablo 12’de ise kadın erkek toplam güçlendirme puanı yer almaktadır. Göstergelerin ayrı boyutlardaki etkilerine bakıldığında toplam kadın ve erkeklerde açık ve uzaktan eğitimin, hane içi kararlara katılma, hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak, politik ve yasal duyarlılık, bireysel hareketlilik konusunda etkili olduğunu söyleyebiliriz. Toplam katılımcıların yaklaşık %69,83’ü aldıkları eğitimin kendilerini güçlendirdiğini kabul ettiyse de aksi düşünülenlerin oranı ise %30, 17’dir.

Tablo 12: Kadın-Erkek toplam güçlendirme puanı (%)

Toplam	Gösterge başına ortalama güçlendirme puanı	
	Güçlendirilmiş (Kişi/Kişi)	Güçlendirilmemiş (Kişi/Kişi)
Bireysel hareketlilik	72.1 (80/111)	27.9 (31/111)
Ekonomik güven	67.5 (81/120)	32.5 (39/120)
Hane içi kararlara katılma	75.7 (84/111)	24.3 (27/111)
Hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak (Kültürel Baskılarda)	72.6 (77/106)	27.4 (29/106)
Politik ve yasal duyarlılık	72.6 (82/113)	27.4 (31/113)
Siyasal ve Toplumsal kampanyalara katılım	58.5 (62/106)	41.5 (44/106)
Ortalama yüzde	69.83	30.17

VI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel bir sorun olan kadın güçlendirme kavramı, kadınların hakları ve seçenekleri konusunda yapabildikleri ile ilgili olarak farklı ekonomik ve toplumsal ortam ve kampanyalarda da tartışılan bir kavramdır. Eğitim ise kadınların güçlendirilmesinde anahtar bir unsur olmaktadır. Çünkü güçlenme ile birlikte kadınlar, geleneksel rolleri ile ilgili sorunlarla mücadele etme ve hayatlarını değiştirmek konusunda çok önemli rollere kavuşmaktadırlar.

Açık ve uzaktan eğitimin ise herkese açık bir eğitim sunması, öğrenciler için esnek öğrenme fırsatları sunması, zaman ve mekân özgürlüğünün olması ve teknoloji kullanımı ile eğitimin kolaylaştırmasını sağlama özelliklerinden dolayı, kadın güçlendirmesi konusundaki olumlu etkileri tartışmasız çok önemli olmaktadır. Bu bağlamda Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi, çağdaş öğrenimi sağlamanın yanında ihtiyaçların çeşitlenmesi ve değişmesi kapsamında da esnek güçlü bir organizasyona sahip olmasından dolayı bu ihtiyaçlara cevap verebilmektedir. Diğer yandan geniş kitlelere ulaşması, fırsat eşitliği ilkesine dayalı eğitim programları ile Türkiye'nin eğitim sorunlarına önemli katkılarda bulunarak güçlendirme, eşitsizlik gibi toplumsal sorunları da çözmek için yararlanılabilecek güçlü bir araç olmaktadır.

Yüz yüze görüşmelerin sonuçları Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi'nden mezunların almış oldukları eğitimin güçlendirme konusunda etkisi olduğunu ve özellikle kadın güçlendirmesinde olumlu etkileri olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmanın sonuçlarını özetlersek toplam güçlendirme konusunda şu ifadeleri kullanabiliriz:

- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin kendilerine güvenlerinin artmasını olumlu etkilemektedir
- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin aile içi ilişkilerde söz sahibi olabilmelerine olumlu etkide bulunmaktadır.
- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin toplumsal ve bireysel hak ve sorumluluklarının farkına varmalarını olumlu etkilemektedir.
- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin hareketliliğine olumlu katkı sağlamaktadır.
- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin ekonomik güvence altında olmalarına katkı sağlamaktadır.

- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin önemli kararlara katılmalarında yol açıcı olmaktadır.
- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin kültürel baskılara karşı direnmelerine katkı sağlamaktadır.
- Açıköğretim Sistemi'nin bireylerin politik ve yasal duyarlılığının artmasına yardımcı olmaktadır.
- Açıköğretim Sistemi'nin toplumsal kampanyalara desteğin artmasına katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda, Açıköğretim Sistemi'nin, güçlendirme ölçümü için kullanılan bireysel hareketlilik, ekonomik güven ve satın alma gücü, hane içi kararlara katılım, hane içindeki davranışlarda bağımsızlık, politik ve yasal duyarlılık, siyasal toplumsal kampanyalara katılım gibi göstergelere olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Bu katkı ile bireylerin güçlendirilmesi konusundaki etkilerinin de tartışmasız olumlu yönde olduğunu söyleyebiliriz.

Kadınların güçlendirilmesi konusunda güçlendirme temel çok önemli üç boyutu olan ekonomik, siyasi ve sosyal boyutların gerçekleştirilmesinde eğitimin anahtar rolü olması nedeniyle açık ve uzaktan eğitim sistemi, ekonomik, siyasi ve sosyal güçlenmeyi sağlamada etkili bir eğitim sistemi olmaktadır. Özellikle kadınlarda, açık ve uzaktan eğitimin, hane içi kararlara katılma, ekonomik güven, hane içi kararlarda bağımsız ve özgür olmak, bireysel hareketlilik konusunda etkili olması da son derece önemlidir. Bu göstergeler ile kadınlarda sosyal ve ekonomik güçlendirme sağlanmış olmaktadır.

Geçmişten günümüze toplumlar sosyal refahlarını artırmaya çalışırken cinsiyet eşitsizliği, güçlendirme, dışlanma, yoksulluk gibi sorunlara da çözüm bulmaya da çalışmışlardır. Bu sorunlara çözüm ve sosyal refahı artırmanın toplumlara göre değişen birçok farklı yöntemleri olmaktadır. Bu yöntemlerden en önemlilerinden birisi ise toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesidir. Çünkü eğitim düzeyi yükseldikçe eşitsizlik, yoksullukla ve güçlendirme, dışlanma ilgili sorunlar çözülmeye ve sosyal refahın da artması beklenmektedir. Eğitimin sosyal refahı artırma yoksulluğu, eşitsizliği azaltma, güçlendirme, dışlanma konusundaki başarısı literatürde teorik ve ampirik çalışmalarda sıklıkla görülmektedir. Fakat eğitim düzeyinin yükseltilmesi çok kolay olmamaktadır. Çünkü örgün eğitimin eğitim ihtiyacına cevap verebilir hale gelmesi ve yaygınlaştırılması maliyet ve zaman açısından çok kolay değildir. Bu süreçte açık ve uzaktan eğitim bir seçenek olarak kullanılmaktadır. Açık ve uzaktan eğitim sağladığı avantajlardan dolayı örgün eğitim ile ilgili yetersizliklerde sıklıkla

kullanılmaktadır. Bu bağlamda açık ve uzaktan eğitim fırsat eşitliğini sağlarken diğer yandan bireylere ve özellikle kadınlara sağlamış olduğu eğitim bilgi ve farklı donanımlarla kendi yeteneklerini ve potansiyellerini kullanmalarını hayattaki seçeneklerini arttırmalarını sağlayarak, ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda da güçlenmeleri üzerinden etkileri olmaktadır.

REFERANSLAR

- Aggarwal, M. 2014. A Study On Challenge For Women Empowerment. *Abhinav National Monthly Refereed Journal of Research in Commerce & Management*, Volume 3, Issue 5, May, Online ISSN-2277-1166, Published by: Abhinav Publication, <http://abhinavjournal.com/journal/index.php/ISSN-2277-1166/article/view/276>. Erişim tarihi, 24.9.2016.
- Ambe–Uva, T. 2010. Open and Distance Education: A Contribution to Poverty Alleviation and Empowerment of Women? *Department of French and International Studies, National Open University of Nigeria*, 14-16 Ahmadu Bello Way, Victoria Island, Lagos, Nigeria.
- Anadolu Üniversitesi (2017), Açıköğretim Sistemi, 2017 Mezun İzleme Raporu
- Anadolu Üniversitesi (2016), 2015-2016 Öğretim Yılı Güz Dönemi Açık Öğretim Sistemi Öğrenci Sayıları Dağılımı, Aralık 2015, Nisan 2016, Eskişehir.
- Azaiza, K. 2012. Women’s Dialog and Distance Education: A University in the Arab World. *International Women Online Journal of Distance Education*, April, Volume: 1 Issue: 1 Article: 02 ISSN: 2147-0367, <http://www.wojde.org> erişim tarihi, 25.02.2016.
- Bahar, E. 2003. Görüşme Yönteminin Avantajları ve Dezavantajları. <http://emrebahar.blogspot.com.tr/2012/03/gorusme-yonteminin-avantajlari-ve.html> Erişim tarihi, 12.03.2016.
- Baltacı, N. Ö. 2011. Kadın Güçlendirme Mekanizması Olarak Mikro kredi. Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, ISBN: 978-975-19-5055-0, Ankara.
- Bose, S.F.N & Kumarasami, L.S. 2012. Ascendency of Women In Higher Education In India- a Pathway To Empowerment. *Indian Streams Research Journal*, 2(7), Aug, ISSN:- 2230-7850, www.isrj.net. Erişim tarihi 5.12.2015.
- Buksh, Q. 2007. Empowerment of Women Through Distance Education In Pakistan, *Turkish Online Journal of Distance Education, TOJDE*, October, 8(4), Article 11, ISSN 1302-6488.
- Ferdousi, N. 2010. Distance Education for Law Promotes Gender Equity in Bangladesh, *Asian Journal of Distance Education*, 8(1): 81-86, ISSN 1347-9008. <http://www.AsianJDE.org> . Erişim tarihi, 6.09.2016.
- Günsoy, G. & Günsoy, B. 2012. Açık ve Uzaktan Eğitimin Yoksulluğa Etkisi: Bir Literatür Taraması, *2nd International Distance Education Conference*, 13-15 December 2012, Proceedings Book, United Arab Emirates. 22-33.
- Kandpal, E., Baylis, K. & Arends-Kuenning, M. 2012. Empowering Women Through Education and Influence: An Evaluation of the Indian Mahila Samakhya Program, *IZA, Discussion Series*, IZA DP No. 6347, Germany.
- Karasar, N. 2000. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kabeer, N. 2005. Gender Equality and Women's Empowerment: A Critical Analysis Of The Third Millennium Development Goal, *Gender & Development*, 13(1):13-24, <http://dx.doi.org/10.1080/13552070512331332273>. Erişim tarihi, 2.8.2015.
- Kozak, N. 2001. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Anadolu Üniversitesi Ders Notları, Eskişehir

- Lopez-Claros, A. & Zahidi, S. 2005. Women's Empowerment: Measuring The Global Gender Gap, *World Economic Forum*, Switzerland, www.weforum.org, Erişim Tarihi, 10.3.2015.
- Malik, S. & Courtney, K. 2011. Higher Education and Women's Empowerment in Pakistan, *Gender and Education*, 23:1, 29-45, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09540251003674071>. Erişim tarihi, 06.06.2016
- Medel-Anonuevo, C. & Bochynek, B. 1995. The International Seminar On Women's Education And Empowerment, *Women, Education and Empowerment: Pathways Towards Autonomy*, edited by Carolyn Medel-Anonuevo, UIE Studies 5. 1995, ISBN 92 820 1013 9, UNESCO Institute for Education, Germany.
- Malhotra, A., Schular, S.R., & Carol, B. 2002. Measuring Women's Empowerment as a Variable in International Development, *Background Paper Prepared for the World Bank Workshop on Poverty and Gender: New Perspectives*, Final Version: June 28, 2002, <http://siteresources.worldbank.org>. Erişim tarihi, 6.02.2016.
- Murtaza, K.F. 2012. Women Empowerment Through Higher Education In Gilgit-Baltistan, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(9): 343-367. Erişim Tarihi: http://ecommons.aku.edu/pakistan_ied_pdcn/28
- Olakulein, F.K. & Ojo, O.D. 2012. Distance Education As A Women Empowerment Strategy In Africa, *International Women Online Journal of Distance Education*, April, 2012 Volume: 1 Issue: 1 Article: 04 ISSN: 2147-, www.wojde.org, Erişim tarihi, 23.5.2015.
- Ofoegbu I.F. 2009. Female Access To Basic Education: A Case For Open Distance Learning (ODL), *Edo Journal of Counselling*, 2(1), www.ajol.info/index.php/ejc/article/download Erişim tarihi, 18.06.2016.
- Ofoegbu, F.I. & Ojogwu, C. 2011. Open Distance Learning (Odl) As A Mechanism For Sustainable Female Education In Nigeria, <http://www.emasa.co.za/files/full/Ofoegbu&Chika.Distance.pdf>. Erişim tarihi, 25.04.2016.
- United Nations, "Guidelines on Women's Empowerment", United Nations Population Information Network (POPIN) UN Population Division, Department of Economic and Social Affairs, with Support From The UN Population Fund, UNFPA. <https://www.un.org/popin/unfpa/taskforce/guide/iatfwemp.gdl.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2017)
- Patton, M. Q. 1987. *How To Use Qualitative Methods in Evaluation*. California: Sage Publications, Inc.
- Roudi-Fahimi, F. & Moghadam, V. M. 2003. Empowering Women, Developing Society: Female Education in the Middle East and North Africa. *Population Reference Bureau (PRB)*, MENA Policy Brief, Washington DC, USA, <http://www.prb.org/pdf/EmpoweringWomeninMENA.pdf> . Erişim tarihi, 4.11.2015
- Suguna, M. 2011. Education And Women Empowerment in India. *International Journal of Multidisciplinary Research*, Vol.1 Issue 8, December, ISSN 2231 5780, www.zenithresearch.org.in, Erişim tarihi, 6.3.2016.

Simojoki, H.K. 2003. Empowering Credit - More Than Just Money The Socio-Economic Impact of Micro-Finance on Women in Nairobi, Kenya, *University of Jyväskylä, Department of Social Sciences and Philosophy*, <https://jyx.jyu.fi> Erişim Tarihi:13.10.2016

Sonowal, M.K. 2013. Impact of Education in Women Empowerment: A Case Study of SC and ST women of Sonitpur District, Assam, *IJCAES Special Issue On Basic, Applied & Social Sciences*, Volume III, January 2013, ISSN: 2231-4946, <http://www.caesjournals.org/spluploads/IJBASS-2013-008.pdf>. Erişim tarihi, 6.02.2016.

Yüksel, S. 2003. *Öğretim Teknolojisi, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Öğreti Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Anadolu Üniversitesi internet sayfası, <https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/acikogretim-sistemi/acikogretim-sistemi-1>.

Anadolu Üniversitesi, Bilgisayarla Araştırma ve Uygulama Merkezinden elde edilen veriler.